

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ З УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

УДК 378.22+005.336.2

*Маріанна Ручкіна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри управління освітніми закладами та державної служби
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ З УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

У статті представлено аналіз теоретичних праць вітчизняних та зарубіжних фахівців щодо визначення сутності понять “компетентність”, “компетенція”. Схарактеризовано особливості професійної компетентності і професійної компетенції. Обґрунтувати вагомість підготовки магістрів з управління навчальним закладом на засадах компетентнісного підходу.

Ключові слова: компетентність, компетенція, професійна компетентність, професійна компетенція, компетентнісний підхід.

Літ. 13.

*Маріанна Ручкіна, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры управления учебными заведениями и государственной службы
Южноукраинского национального педагогического университета имени К.Д. Ушинского*

КОМПЕТЕНТНОСНИЙ ПОДХОД В ПОДГОТОВКЕ МАГИСТРОВ УПРАВЛЕНИЯ УЧЕБНЫМИ ЗАВЕДЕНИЯМИ

В статье представлено анализ теоретических трудов отечественных и зарубежных специалистов по определению сущности понятия “компетентность”, “компетенция”. Охарактеризовано особенности профессиональной компетентности и профессиональной компетенции. Обосновано необходимость подготовки магистров управления учебными заведениями на основе компетентного подхода.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, профессиональная компетентность, профессиональная компетенция, компетентносный подход.

*Maryanna Ruchkyna, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Management of Educational Institutions and Civil Service Department
South Ukrainian Konstyantyn Ushynskiy National Pedagogical University*

THE COMPETENCE APPROACH IN THE TRAINING OF MASTERS OF EDUCATIONAL INSTITUTION MANAGEMENT

The article presents the analysis of the theoretical works of national and foreign experts concerning the determination of the essence of such concepts “competence”, “competency”. Author determines the features of professional competence and professional competency. The author justifies the importance of training of masters of education institution management on the basis of competence approach.

Keywords: competence, competency, professional competence, professional competency, a competence approach.

Постановка проблеми. Однією з передумов входження України до єдиного Європейського освітнього простору є впровадження європейських норм в освіті й науці. Необхідність удосконалення української системи освіти, підвищення її рівня якості є важливим завданням, що обумовлено потребами формування позитивних умов для становлення й реалізації особистості як майбутнього професіонала та його особистісної самореалізації.

Сучасна система освіти вимагає від вищих навчальних закладів підготовки фахівців конкурентоспроможних на ринку праці, які постійно прагнуть самореалізуватися,

розвиватися, вдосконалюватися тощо. Головна мета вищої освіти полягає у формуванні всебічно розвиненої особистості, яка буде застосовувати здобуті знання в подальшій професійній діяльності, а також постійно оновлювати та поповнювати їх. Однією з найважливіших особливостей вищої освіти є розвиток компетентностей майбутнього фахівця, оскільки компетентний фахівець відрізняється тим, що має не тільки певні знання, уміння та навички, необхідні для його плідної професійної діяльності, а й реалізує їх у своїй роботі.

Аналіз наукових досліджень. Проблема компетентності, компетенцій та компетентнісного підходу розглядають у своїх працях такі учені:

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ З УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

В. Байденко, В. Болотова, В. Введенський, Е. Зеєр, Н. Кузьміна, О. Локшина, А. Маркова, А. Новікова, М. Пожарська, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторський, В. Шадріков та інші. Зокрема, формуванням компетентності керівників навчальних закладів займаються такі учені: Г. Єльнікова (компетентнісний підхід до моделювання професійної діяльності керівника вищого навчального закладу), Н. Коломінський (психологічна компетентність педагогічних кадрів), В. Олійник (формування правової компетентності керівників навчальних закладів), Л. Петренко (розвиток інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів), С. Трубачева (умови реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі) та ін.

Мета – узагальнити та систематизувати наукові розвідки учених щодо необхідності підготовки магістрів з управління навчальним закладом на засадах компетентнісного підходу.

Для досягнення мети дослідження було сформульовано такі завдання:

- уточнити сутність понять “компетентність” і “компетенція”;
- розкрити професійну компетентність та професійні компетенції менеджерів освіти;
- обґрунтувати вагомність підготовки магістрів з управління навчальним закладом на засадах компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Компетентнісний підхід передбачає зміну цілей та очікуваних результатів освіти у вигляді компетенцій, які відображають різні рівні професійних завдань. Результат освіти, в контексті компетентнісного підходу, розглядається як уміння діяти, застосовувати набуті знання у проблемних ситуаціях професійної діяльності й характеризується поняттям “компетентність”. Для більш детального розгляду означеного підходу вважаємо необхідним проаналізувати погляди учених щодо визначення супутніх понять “компетентність” і “компетенція”.

Дискусійним досі є питання визначення сутності понять “компетентність” і “компетенція”. Так, у довідковій літературі поняття “компетентність” тлумачать як: володіння знаннями, що дозволяють міркувати про що-небудь, висловлювати вагомні, авторитетні думки [13, 311]; психолого-соціальна якість, котра означає силу й упевненість, джерелом яких є відчуття власної успішності та корисності; сприяє усвідомленню особистістю власної здатності ефективно взаємодіяти з оточенням [12, 114]; володіння компетенцією, знаннями, що дають

змогу судити про що-небудь, знання та вміння, які необхідні людині в певній галузі діяльності, її обізнаність, поінформованість, широта інтелекту, професійна підготовленість [7, 150].

В. Берека компетентність пояснює як наявність у майбутнього менеджера спеціальної освіти, широкої загальної і спеціальної ерудиції, постійне підвищення ним своєї науково-професійної підготовки, системність мислення (практичний розум, швидкість входження в проблему, здатність передбачати різні варіанти виходу із ситуацій, винахідливість), наявність організаторських якостей (вміння підбирати, розставляти кадри, планувати роботу, забезпечувати чіткий контроль) [1, 247]. Н. Коломінський трактує компетентність як уміння оперувати науковими знаннями, фактичним матеріалом та використовувати джерела інформації [4, 26].

На відміну від компетентності, термін “компетенція” пов’язаний з діяльнісним процесом. Компетенцію трактують як: 1) поінформованість, досвідченість у якій-небудь галузі; кваліфікованість, авторитетність; 2) добра обізнаність з чимось; 3) коло повноважень певної організації, установи або особи [6, 296]; 4) коло повноважень якого-небудь органу чи посадової особи; 5) коло питань, у якому дана особа має знання, досвід [7, 151]; 6) передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності. Компетенції можуть бути виявлені як реальні вимоги до засвоєння сукупності знань, способів діяльності, досвіду ставлень з певної галузі знань, якостей особистості, яка діє в соціумі [2, 409]; 7) коло питань, в яких певна особа володіє досвідом, хорошою усвідомленістю; коло повноважень будь-якого органу чи особи. В. Полонський зазначає, що компетенція – це коло повноважень та прав, які представляє закон, статут або договір певній особі або організації у вирішенні відповідних питань; сукупність певних знань, вмінь та навичок, в яких людина має бути усвідомлена та практично досвідчена [9, 67].

Так, А. Петров компетенцію визначає як володіння на достатньо високому рівні власною професійною діяльністю в певній галузі; здібність проектувати свій подальший професійний розвиток; вміння професійно спілкуватися; здатність нести професійну відповідальність за результати своєї праці [8, 10].

Отже, компетенції ми розглядаємо як коло повноважень, прав будь-якої особи чи організації, а компетентність – володіння знаннями, вміннями, навичками, професійно-особистісними якостями, що дозволяють висловлювати вагомні, авторитетні думки та діяти відповідно посадових компетенцій.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ З УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

Деякі дослідники пов'язують компетентність і компетенцію з професійною діяльністю фахівця і визначають поняття “професійна компетентність” і “професійна компетенція”. Так, у педагогічній науці професійну компетентність розглядають як сукупність знань та вмінь, які зумовлюють: результативність праці; обсяг навичок, необхідних для виконання завдань професійної діяльності; комплекс знань і професійно значущих якостей особистості; напрям професіоналізації; єдність теоретичної і практичної готовності до праці. Г. Нікіфорова, М. Дмитрієва та В. Снеткова професійну компетентність розглядають як знання, досвід, кругозір, які дозволяють успішно вирішувати професійні задачі.

О. Ляшенко зазначає, що відповідно до рівня спроможності виконувати професійну діяльність доцільно виокремити чотири рівні професійної компетентності: новачок (фахівець, який засвоїв певну кількість знань, необхідну для виконання професійної діяльності, володіє нерозвинутими здібностями виконувати її, проте ще не має досвіду роботи), початківець (новачок, який придбав незначний досвід практичної роботи, але ще не спроможний давати оцінку власним діям і нести за них відповідальність), професіонал (володіє достатніми знаннями і досвідом для якісного виконання завдань у певному виді діяльності, має розвинуті здібності до цієї діяльності, проте його ціннісні орієнтації ще недостатньо розвинуті, щоб передбачати наслідки і ризики виконаних дій) та експерт (здатний оцінювати певний вид предметної діяльності на підставі ціннісних орієнтацій, розвинутих у процесі власної професійної діяльності і трансформації досвіду) [5, 269].

І. Іщенко та В. Шалаєва професійну компетентність керівника закладу освіти розглядають як динамічну систему, яка утворена з таких компонентів: знання, обізнаність, уміння та досконале володіння ними. Керівник має володіти знаннями державного законодавства про освіту і виховання молоді; трудового законодавства; з педагогіки, психології та основ педагогічної майстерності; змісту навчальних програм і підручників навчального закладу. Бути обізнаним з наказами та інструкціями Міністерства освіти України. Керівник навчального закладу має уміти виділяти головні проблеми та концентрувати зусилля колективу на їх розв'язання; заохочувати педагогів опановувати мистецтво навчання і виховання, передовий педагогічний досвід; створювати доброзичливий психологічний клімат у педагогічному і учнівському колективах. Керівник має також

досконало володіти мистецтвом управління і керівництва [3, 20].

В межах управлінської професійної діяльності виокремлюють управлінську компетентність. На думку І. Іщенко та В. Шалаєвої, управлінською компетентністю керівників навчальних закладів є знання форм та методів управління школою, висока методологічна культура при вирішенні питань управління школою, знання принципів управління, оперативно-технологічних функцій управління, знання особливостей управління школою в режимі розвитку, знання змісту мотиваційного програмно-цільового управління діяльністю школою, основ інформатики та комп'ютеризації процесу управління школою, знання економіки освіти, основ маркетингу [3, 21].

Зокрема, компетентність керівника загальноосвітнього навчального закладу визначають як систему теоретико-методологічних, нормативних положень, наукових знань, організаційно-методичних, технологічних умінь, об'єктивно необхідних особистості для виконання посадово-функціональних обов'язків, а також відповідні моральні й психологічні якості.

Розглядаючи управлінські компетенції як складові управлінської компетентності, Т. Сорочан виокремлює такі компетенції керівників загальноосвітніх навчальних закладів: функціональну (відтворення традиційного для школи управлінського циклу та володіння вміннями здійснювати управлінські функції); соціально-педагогічну (управління школою як соціальною системою); соціально-економічну (управління школою в умовах ринкових відносин, володіння менеджментом і маркетингом в освіті); інноваційну (спрямованість на розвиток педагогічної системи школи через введення інновацій); фасилітативну (спрямування творчої діяльності педагогів на створення оригінальної освітньої практики) [11].

У дослідженні І. Секрет зазначено, що компетентнісний підхід є “прогресивною новацією”, яка може стати способом вирішення питання підготовки високоякісних фахівців на вимогу суспільства та особистості. Також наголошується, що компетентність характеризується особистісною спрямованістю й реалізується у площинах таких відношень: “самосприймання та самовизначення особистості”, “особистість – суспільство”, “особистість – діяльність” [10, 259].

Як зазначають науковці, компетентнісний підхід також забезпечує можливість оцінити процес професіоналізації майбутніх фахівців з двох боків, а саме: проєктивний (визначається необхідні якості випускника вищого навчального закладу і

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ З УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

з'ясовується мета навчання), оціночний (визначається ступінь підготовленості молодого фахівця до самостійності професійної діяльності).

Як відомо, магістр з управління навчальним закладом має бути висококваліфікованим мобільним спеціалістом, оскільки несе відповідальність за організацію діяльності навчального закладу, враховуючи швидкі зміни у сучасному суспільстві. Саме тому підготовка магістрів з управління навчальним закладом, на нашу думку, має бути заснована на засадах компетентнісного підходу, в результаті якого випускники-спеціалісти будуть мати необхідні знання, вміння/навички та володітимуть певними якостями.

Проведене пілотне опитування керівників навчальних закладів, які мають управлінський досвід підтвердило необхідність цілеспрямованої підготовки магістрів з управління навчальним закладом, оскільки 67% респондентів зазначили, що на початку керування закладом відчували недостатню теоретичну та практичну базу підготовки (є звичайні вчителі-предметники і не мали відповідної фахової підготовки), 25% мають відповідну фахову підготовку і тому ніяких проблем не відчували і лише 8% зазначили, що під час навчання їх було призначено на управлінську посаду і вони мали можливість набуті знання, вміння/навички застосовувати на управлінській посаді.

Висновки. Узагальнимо, що компетентнісний підхід передбачає перехід на принципи нової побудови освітніх програм, які визначають можливості навчального процесу оперативного і динамічно реагувати на запровадження освітньо-інноваційних технологій відповідно до сучасних вимог.

Компетенції розглядаємо як коло повноважень, прав будь-якої особи чи організації, а компетентність – володіння знаннями, вміннями, навичками, професійно-особистісними якостями, які дозволяють висловлювати вагомі, авторитетні думки та діяти відповідно посадових компетенцій, а з позицій компетентнісного підходу рівень освіти визначається здатністю фахівця вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань та досвіду. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці концептуальної моделі підготовки магістрів з управління навчальним закладом на засадах компетентнісного підходу.

1. *Берека В.С. Магістерська підготовка*

майбутніх менеджерів освіти: [монографія] / Віктор Євгенович Берека. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 357 с.

2. *Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України [гол. ред. В.Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.*

3. *Іценко І.А. Складові управлінської компетентності керівників навчальних закладів / І.А. Іценко, В.В. Шалаєва // Управління школою. – 2008. – №29 (221). – С. 18 – 22.*

4. *Коломинский Н.Л. Повышение психологической компетентности педагогических кадров / Н.Л. Коломинский. – К.: Освіта, 1992. – С. 62 – 80.*

5. *Ляшенко О.І. Компетентність як професійна риса державних службовців: матеріали науково-практичної конференції [“Кадрове супроводження регіональних перетворень”], (Одеса, 18 квітня 2002 року) / ОРІДУ УАДУ при Президентові України. – Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2002. – С. 266 – 271.*

6. *Новий український тлумачний словник. Близько 20000 слів і словосполучень [текст] / [укл. Н.Д. Кусайкіна, Ю.С. Цибульник; за заг. ред. В.В. Дубічинського]. – Харків: Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2008. – 608 с.*

7. *Педагогіка вищої школи: [словник-довідник] / [уклад. О.О. Фунтікова]. – Запоріжжя: ГУ “ЗІДМУ”, 2007. – 404 с.*

8. *Петров А. Профессиональная компетентность: понятийно-терминологические проблемы / А. Петров // Вестник высшей школы. – 2004. – № 10. – С. 6 – 10.*

9. *Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М.: Высшая школа, 2004. – 512 с.*

10. *Секрет І.В. Зміст компетентнісного підходу до підготовки фахівців у вищому навчальному закладі / І.В. Секрет // Науковий вісник ПНПУ імені К.Д. Ушинського. – 2009. – Випуск 1 – 2. – С. 251 – 260.*

11. *Сорочан Т.М. Розвиток професіоналізму управлінської діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти: дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / Тамара Михайлівна Сорочан. – Луганськ, 2005. – 478 с.*

12. *Соціолого-педагогічний словник / [ред. В.В. Радул]. – К.: “ЕксОб”, 2004. – 304 с.*

13. *Шевченко Л.І. Новий словник ініомовних слів: близько 40000 слів і словосполучень / Л.І. Шевченко, О.І. Ніка, О.І. Хом'як, А.А. Дем'янюк [за ред. Л.І. Шевченко]. – К.: АРІЙ, 2008. – 672 с.*

Стаття надійшла до редакції 15.08.2016